MIKC Daugavpils Dizaina un mākslas vidusskola “Saules skola”

Latviešu valoda un literatūra

Esejas kļūdu labošana un analīze 1.-3. kursā

Metodiskā izstrādne

Izstrādnes autors: **Inguna Velika**

Daugavpils
2024

ANOTĀCIJA

VĀRDS UZVĀRDS Inguna Velika

METODISKĀS IZSTRĀDNES NOSAUKUMS: Esejas kļūdu labošana un analīze 1.-3.kursā

Sasniedzamais rezultāts: Izprast esejas rakstīšanas pamatprincipus

Mērķauditorija (programmas nosaukums, kurss vai pedagogi): 1.-3. kursa studenti

Metodiskās izstrādnes praktiskais pielietojums: esejas kļūdu labošanu un analīzi skolēni veic pēc esejas uzrakstīšanas, kad skolotājs to ir izlabojis un ielicis vērtējumu

Uzskates un citi mācību līdzekļi: darba lapas

Metodiskās izstrādnes aktualitāte/novitāte: Izstrādnes aktualitāti noteicošais faktors ir skolēnu atšķirīgais zināšanu līmenis, ko nosaka pamatizglītības iegūšana dažādos Latvijas reģionos un latviešu valodas lietojuma īpatnības noteiktā sociālajā vidē. Esejas kļūdu labošana un analīze palīdz skolēniem izprast ne tikai tās vērtēšanas kritēriju būtību, apjaust uzbūvi, bet arī uzlabot savas argumentācijas, gramatikas un sintakses prasmes, papildināt vārdu krājumu un izskaust stilistiskās kļūdas. Jāpiebilst, ka eseja ir viena no svarīgākajām latviešu valodas eksāmena vērtēšanas daļām.

SATURS

IEVADS…….....2

1. Esejas rakstīšanas pamatprincipi .....…….....3

2. Kļūdu labošanas nepieciešamība ....…….....…..... 5

LITERATŪRAS SARAKSTS…….....7

Pielikums – Esejas vērtēšanas kritēriji

Ievads

Metodiskajā izstrādnē tiek piedāvāta darba lapa, kuru skolēni izmanto, labojot savas esejas. Esejas rakstīšanas prasmes ir svarīgas, jo tās nepieciešamas ne tikai latviešu valodas eksāmenā, bet arī ikdienā – veidojot sarunas ģimenē, izsakot un aizstāvot savu viedokli sabiedrībā, arī sociālajos tīklos.

Esejas rakstīšana ietver pārliecināšanas prasmi izteikt domas, argumentēti pamatot savu viedokli, izmantojot pārliecinošus faktus, akcentējot problēmu un pierādot tās aktualitāti.

Pieredze rāda, ka skolēni bieži vien neizprot esejas uzbūves pamatprincipus, lai gan tos zina. Strukturēta esejas teksta labošana bieži liek secināt, ka kāda no elementiem esejā ir pietrūcis. Piedāvātā darba forma jau tikusi izmantota latviešu valodas stundās, skolēni ir atzinuši un novērtējuši tās lietderīgumu mācību procesā.

Jāpiebilst, ka izstrādātajai darba lapai nav paredzēta skolotāja vērtēšana (lai gan pieļaujama), skolēns to ievieto savā darbu portfolio, lai izmantotu, kad gatavosies rakstīt nākamo eseju. Savukārt darba lapas pildīšanas ilgums parasti ir 60 minūtes.

Metodiskās izstrādnes galvenajā daļā sniegts ieskats esejas rakstīšanas prasībās, darba lapas paraugs, savukārt pielikumā pievienota izstrādātā esejas kļūdu labošanas darba lapa un 12. klases latviešu valodas optimālā līmeņa eksāmena 2. daļas (esejas) vērtēšanas tabula.

I nodaļa
Esejas rakstīšanas pamatprincipi

Esejas rakstīšana ir viens no svarīgākajiem uzdevumiem latviešu valodas optimālā līmeņa apguvē. To bieži izmanto kā pārbaudes darba formu, turklāt tā ir arī latviešu valodas eksāmena daļa, kurā skolēni parāda prasmi veidot kompozicionāli un stilistiski pilnvērtīgu, tematam, žanram un apjomam atbilstošu argumentētu tekstu, ko raksturo loģisks domas izvērsums un atbilstība literārās valodas normām. Skolēni raksta argumentēto eseju (300–350 vārdu) par kādu aktuālu kultūras, literatūras vai valodniecības jautājumu. (1)
Definīcija Argumentēta eseja ir rakstveida darbs, kurā sistemātiski un argumentēti pamatots savs viedoklis par izvēlēto tēmu. Eseja ir arī izvēlētās tēzes pierādījums.

Mērķis Argumentēto eseju raksta, lai izteiktu viedokli par izvēlēto tēmu un pilnveidotu domāšanas prasmi.

Argumentētu eseju raksturo:

• mērķtiecība (visas daļas pakļautas tematam);

• sakarīgums (teksta vienību tematiska saistība);

• pilnīgums (temata apjoma ievērošana);

• pabeigtība (kopsecinājums, vispārinājums).

Argumentētas esejas saturu veido tēze, to apstiprinoši argumenti un argumentuspierādoši fakti.

Arguments – spriedums vai spriedumu sistēma, ko lieto kāda cita sprieduma vai spriedumu sistēmas patiesuma apstiprināšanai.

Tēze – atzinums, kura patiesība ir jāpierāda.

Fakts – patiess, neizdomāts atgadījums, notikums, parādība, pieredzē iegūta atziņa,kas balstīta īstenībā.

Forma

Argumentētai esejai ir šādas daļas:

1. **Ievads** (īsi formulēts apgalvojums, kura patiesīgums jāpierāda):

• pirmajā ievada teikumā norādīts svarīgākais, par ko būs eseja;

• nākamajos teikumos ir nosaukti trīs argumenti tādā secībā, kādā ar tiem tiks atklāts esejas saturs.

2. **Iztirzājums** (apgalvojumi, pierādījumi un piemēru, secinājumu izklāsts):

• katrā no nākamajām trim rindkopām atklāts viens arguments (apgalvojums), kurš pierādīts ar faktiem un citiem piemēriem;

• pēdējā rindkopas teikumā uzrakstīts secinājums;

• nākamajā rindkopā pierādītais apgalvojums ir saistīts ar iepriekšējās rindkopas secinājumu.

3. **Nobeigums** (secinājumu un atziņu kopsavilkums, kas pierāda ievadā izteikto apgalvojumu (tēzi)):

• izmantojot iepriekšējos secinājumus (katras iztirzājuma rindkopas pēdējā teikumā), no tiem ir izveidots kopsavilkums (atziņa, kas apstiprina vai noliedz ievadā izteikto tēzi). (2)

Paraugs

Argumentētās esejas uzbūvē

Ievads.

Tēze (apgalvojums bez pierādījuma)	Nosaukti trīs argumenti	1. rindkopa

Iztirzājums

1. apgalvojums	pierādījums	raksturīgākie fakti	2. rindkopa
	secinājums		
2. pārliecinošāks apgalvojums	pierādījums	citāti	3. rindkopa
	secinājums		
3. vispārliecinošākais apgalvojums	pierādījums	paša pieredze	4. rindkopa
	secinājums	citi piemēri	

Nobeigums

Secinājumu un atziņu kopsavilkums, kas pierāda ievadā izteikto apgalvojumu (tēzi)	5. rindkopa

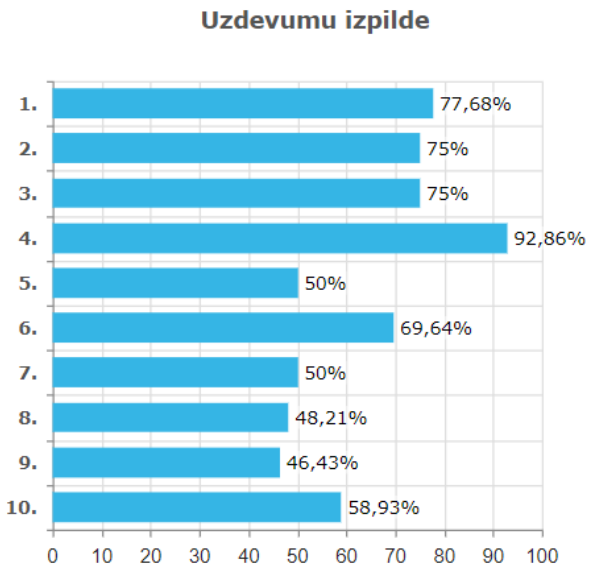
II nodaļa

Kļūdu labošanas nepieciešamība

Kļūdu labojuma veikšanas nepieciešamību pierāda attēlos redzamie vienas no esejām vērtējumi, ka ir diezgan tipiski. Tie apliecina, ka skolēni parasti ievēro noteikto vārdu apjomu ir diezgan radoši, tomēr pastāv nepieciešamība pilnveidot izpratni par esejas uzbūvi, nemaz nerunājot par gramatikas normu ievērošanu, vārdu krājuma pilnveidošanu. Jāpiebilst, ka pēdējo mūsu ģeogrāfiskajā un sociāli etniskajā situācijā varētu uzlabot grāmatu lasīšana, bet tā jau ir ideja citai metodiskajai izstrādnei.

Nr.	Uzdevums	Punkti
1.	Temata atklāsme	8
2.	Argumentēšana	8
3.	Teksta struktūra	4
4.	Teksta apjoms	2
5.	Teksta stilistika	4
6.	Individualitāte, radošums	4
7.	Vārdu krājums	4
8.	Gramatikas normas	4
9.	Ortogrāfijas normas	4
10.	Interpunkcijas normas	4

1.attēls. Esejas ‘’Mani meklējumi un atradumi literatūrā’’ vērtēšanas kritēriji

2.attēls. Esejas ‘’Mani meklējumi un atradumi literatūrā’’ uzdevumu izpilde

Secinājumi

1. Eseja ir viena no svarīgākajiem skolēna valodas un zināšanu vērtēšanas veidiem.

2. Rakstot eseju, ir jāievēro vesela virkne nosacījumu, kas ir savstarpēji saistīti.

3. Lai pilnveidotu skolēnu esejas rakstīšanas prasmes, liela nozīme ir strukturētai kļūdu labošanai un analīzei.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Elektroniskie resursi:

1. https://skola2030.lv/lv/jaunumi/blogs/par-optimala-limena-valsts-parbaudes-darbu-latviesu-valoda
2. https://skolo.lv/pluginfile.php/57029423/mod_resource/content/1/argumenteta_eseja_atgadne.pdf
3. https://www.visc.gov.lv/sites/visc/files/media_file/lv-ol_vertesanas_kriteriji.pdf

Pielikumi

1. Pielikums. Darba lapas ‘’Esejas kļūdu labošana un analīze’’ paraugs

   1.uzdevums. Pārraksti teikumus, kuros bija kļūdas, izlabotās vietas pasvītro ar citu krāsu!

_____

_____

2.uzdevums. Savā esejā ar atšķirīgā krāsām pasvītro tēzi, argumentus, faktus, savu pieredzi, tēmas aktualitāti.

3. uzdevums. Aizpildi tabulu! Izraksti no savas esejas nepieciešamo!

1.	Tēze	
2.	1.arguments Fakti kas to pamato	
3.	2.arguments Fakti, kas to pamato	
4.	3. arguments Fakti, kas to pamato	
5.	Personīgā pieredze	
6.	Tēmas aktualitāte	

2. Pielikums. 12. klases latviešu valodas optimālā līmeņa eksāmena 2. daļas (esejas) vērtēšanas tabula.(3)

Tekstveides (argumentētās esejas/pārsprieduma) vērtēšanas kritēriji (46 punkti)

Vērtēšanas kritēriji	Snieguma apraksts, punkti			
	I	II	III	IV
1. Temata atklāsme	**1–2 punkti** Temats atklāts virspusīgi, vērojama novirze no temata; temata aktualitāte un problēma pieminēta vispārīgi, frāžaini.	**3–4 punkti** Temats ir daļēji atklāts – tas ir sašaurināts vai paplašināts; temata aktualitāte un problēma ir nosaukta, trūkst loģiska pamatojuma un personiskā vērtējuma.	**5–6 punkti** Temats ir izprasts un pietiekami izvērsts; temata aktualitāte un problēma ir loģiski pamatota; ir patstāvīgi spriedumi, kas ietver personisko vērtējumu.	**7–8 punkti** Temats ir izprasts un oriģināli izvērsts; temata aktualitāte un problēma ir skaidra, loģiski pamatota; patstāvīgi spriedumi izriet no personiskās pieredzes, kas atklāj autora vērtību sistēmu, var būt arī netipisks skatījums.
2. Argumentēšana	**1–2 punkti** Formulēti apgalvojumi, kas nav saistīti ar tematu vai pieteikto problēmu; argumenti pierādīti ar vienpusējiem spriedumiem, kas pamatā balstīti uz savu pieredzi, nevis precīziem faktiem.	**3–4 punkti** Formulēti vispārīgi vai sašaurināti apgalvojumi, kas daļēji atbilst tematam, pieteiktajai problēmai; argumenti pamatoti ar vairākiem pierādījumiem, izmantojot gan vispārīgus, nekonkrētus, arī neprecīzus faktus, gan savu pieredzi.	**5–6 punkti** Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas atbilst tematam, pieteiktajai problēmai; argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot precīzus faktus, kas pēc nepieciešamības papildināti arī ar savu pieredzi.	**7–8 punkti** Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas pārliecinoši atbilst tematam, pieteiktajai problēmai; argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot mērķtiecīgi izvēlētus faktus, tos vispārinot un pēc nepieciešamības papildinot ar savu pieredzi.
3. Teksta struktūra	**1 punkts** Teksta struktūra nav ievērota; dalījums rindkopās neprecīzs, nepārdomāts vai/un haotisks.	**2 punkti** Teksta struktūra daļēji atbilst žanram; dalījums rindkopās ir nepilnīgs – kāda rindkopa ir pārāk īsa vai pārāk izvērsta; trūkst tematiskas pārejas.	**3 punkti** Teksta struktūra pamatā atbilst žanram; teksta uzbūve ir loģiska un skaidri uztverama, teksta daļas ir daļēji tematiski saistītas; ir ievērots dalījums rindkopās.	**4 punkti** Teksta struktūra atbilst žanram; teksta uzbūve ir loģiska un mērķtiecīga, teksta daļas ir tematiski saistītas; ir ievērots dalījums rindkopās.
4. Teksta apjoms	–	**1 punkts** Teksts daļēji atbilst prasītajam apjomam (151–250). * Kļūdu skaitu reizina ar 2.	**2 punkti** Teksts atbilst prasītajam apjomam. * Pārsniegts apjoms neietekmē vērtējumu.	–

5. Teksta stilistika	**1 punkts** Teksta stils nav ievērots; izteiksmes līdzekļi haotiski.	**2 punkti** Teksta stils ievērots daļēji; izteiksmes līdzekļi ir stilistiski atbilstoši, to izvēlē nav vērojams mērķtiecīgs nolūks.	**3 punkti** Teksta stils ir ievērots; izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi izvēlēti, stilistiski iederīgi.	**4 punkti** Teksta stils ir pārdomāts; izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi, stilistiski iederīgi un iedarbīgi.
6. Individualitāte, radošums	**1 punkts** Teksts ir šablonisks, frāžains, bezpersonisks.	**2 punkti** Tekstā ir vērojamas individualitātes un/vai radošuma izpausmes.	**3 punkti** Tekstā izpaužas autora individualitāte un/vai radošums.	**4 punkti** Tekstā meistarīgi izpaužas autora individualitāte un/vai radošums.
7. Vārdu krājums**	**1 punkts** Vārdu krājums vienveidīgs, tas apgrūtina teksta uztveri. 6–10 kļūdas*.	**2 punkti** Vārdu krājums ir pietiekams, ir vērojamas atkāpes no valodas stila, tas neapgrūtina teksta uztveri. 3–5 kļūdas.	**3 punkti** Vārdu krājums ir pārdomāts, funkcionāli un semantiski precīzs. 1–2 kļūdas.	**4 punkti** Vārdu krājums ir pārdomāts, daudzveidīgs, funkcionāli un semantiski precīzs *(individuālā valodas stila pazīmes)*. Nav kļūdu.
8. Gramatikas normas**	**1 punkts** 6–10 kļūdas*.	**2 punkti** 3–5 kļūdas.	**3 punkti** 1–2 kļūdas.	**4 punkti** Ievēroti vārdu veidošanas, vārdu formu, teikumu veidošanas, daļu attieksmes nosacījumi. Nav kļūdu.
9. Ortogrāfijas normas**	**1 punkts** 6–10 kļūdas*.	**2 punkti** 3–5 kļūdas.	**3 punkti** 1–2 kļūdas.	**4 punkti** Nav kļūdu.
10. Interpunkcijas normas	**1 punkts** 6–10 kļūdas*.	**2 punkti** 3–5 kļūdas.	**3 punkti** 1–2 kļūdas.	**4 punkti** Nav kļūdu.

*** 11 un vairāk kļūdu** *(kritēriji: Vārdu krājums. Gramatikas normas. Ortogrāfijas normas. Interpunkcijas normas.)* **– 0 punktu.**

Domrakstu nevērtē, ja

- uzdevums nav izpildīts;
- darbs neatbilst kādam no piedāvātajiem tematiem;
- darbs neatbilst apjomam (mazāk par 150 vārdiem);
- darbs nav salasāms vai teksts atrodas ārpus teksta laukuma;
- darbā ir vērojamas plaģiāta pazīmes;
- darbā ir ietverta informācija, kas ir pretrunā ar ētikas normām.

Vārdu krājuma kļūdu veidi**	Gramatikas normu kļūdu veidi**	Ortogrāfijas normu kļūdu veidi**
● Vārda nozīmes neizpratne/neatbilstošas nozīmes vārds. ● Neatbilstošs tās pašas vārdšķiras vārds. ● Kalkēts vārds. ● Vārds svešvalodā. ● Liekvārdība, vienas saknes vārdu pārmērīgs atkārtojums. ● Valodas stilam neatbilstošs vārds. ● Neloģiski izteikumi, saturiski neloģisks teikums.	● Neprecīzi piedēkļi/priedēkļi. ● Salīdzinājuma formas. ● Noteiktā/nenoteiktā galotne. ● Neprecīzs locījums/skaitlis/dzimte. ● Darbības vārda formu neprecīzs lietojums. ● Vārdu formveidošanas kļūdas. ● Kļūdas prievārdu, saikļu lietošanā (ka/kad; jeb). ● Nepamatota personas un laiku maiņa. ● Nepamatoti izlaists vārds teikumā. ● Nepamatoti atdalīti un nepareizi novietoti palīgteikumi, kļūdas sintaktisko saistījumu izveidē. ● Nepilnīgi, nepabeigti teikumi, neloģiska vārdu secība teikumā.	● Nav ievērota latviešu valodas vārdu pareizrakstība (īso un garo patskaņu, divskaņu pareizrakstība vārdos un vārdformās, pareizs līdzskaņu lietojums vārdu saknē, galotnē un vārdformās, priedēkļu un piedēkļu lietojums vārdos un vārdformās, diakritiskās zīmes trūkums). ● Nav ievēroti literārās valodas vēsturisko miju nosacījumi. ● Kopā/šķirti rakstāmi vārdi. ● Lielo sākumburtu lietošana saliktajos nosaukumos, īpašvārdu rakstība. ● Svešvārdu pareizrakstība, cittautu īpašvārdu atveide. ● Vārdu saīsināšana. ● Vārdu dalīšana pārnešanai jaunā rindā. ● Neuzmanības kļūdas (izlaisti/lieki/pārstatīti burti, trūkst galotnes utt.). ● Latviešu valodas alfabētam neatbilstošu burtu lietojums.